

JOGIRODALOM–JOGÉLET

SOMSSICH RÉKA

egyetemi adjunktus

Eötvös Loránd Tudományegyetem
(Budapest)

Új monográfia a Bécsi Vételi Egyezmény köréből*

2005-ben hiánypótló munkaként jelent meg a magyar szakirodalomban Sándor Tamás és Vékás Lajos tollából a *Nemzetközi Adásvétel – a Bécsi Vételi Egyezmény kommentárja* című munka,¹ ami nagymértékben elősegítette az Egyezmény egységesebb magyarországi jogalkalmazását, illetve annak a gyakorló jogászok körében való ismertségét.

Szabó Saroltának a Pázmány Press által megjelentett *A Bécsi Vételi Egyezmény, mint nemzetközi lingua franca – az egységes értelmezés és alkalmazás újabb irányai és eredményei* című átfogó munkája méltó folytatása és kiegészítése a fent idézett műnek, függetlenül attól, hogy maga a szerző nem szánja munkáját a szó szoros értelmében kommentárnak és vizsgálódása is szűkebb spektrumú, mint a kommentáré, hiszen elsődlegesen az Egyezmény rendelkezéseinek értelmezésére létrejött Tanácsadó Testület véleményeivel érintett cikkeket teszi elemzése tárgyává. Mégis, e cikkek tekintetében *teljeskörű áttekintést* nyújt a vonatkozó nemzeti joggyakorlatról, a jogtudomány helyenként megosztott álláspontjáról, a Testület véleményéről, annak mögöttes indokairól, adott esetben annak kritikáját is adva.

Az 1980-ban elfogadott Bécsi Vételi Egyezményt, melynek az Egyesült Királyságot és Indiát leszámítva valamennyi nagy keres-

kedő nemzet tagja és összesen 80 tagot számlál, méltán nevezik a kereskedelmi jog *lingua franca*-ja megalapozójának, hiszen a nem fogyasztói jellegű nemzetközi árukereskedelem vonatkozásában egységes anyagi jogi szabályokat kínált a nemzeti kollíziós normák által kijelölt nemzeti jogok alkalmazása helyett. Szabó Sarolta munkájában alapvetően arra keresi a választ, hogy az Egyezmény gyakorlati alkalmazása során *valóban a nemzetközi kereskedelem közös nyelvéné*, illetve annak katalizátorává tudott-e válni, illetve az ezzé válását, vagyis rendelkezéseinek egységes értelmezését mennyiben tudja segíteni iránymutatásaival az Egyezmény mellett jogtudósi magánkezdeményezésre létrejött Tanácsadó Testület (*CISG Advisory Council*).

A könyv *négy címre*, ezen belül három jól elkülöníthető tematikus részre osztható. Az első rész (I. cím) abból az aspektusból vizsgálja az Egyezményt, hogy annak szabályai milyen hatást gyakoroltak a szerződési jog nemzetközi jogegységesítési instrumentumaira. Jelentős szerepe van ennek a kérdésnek abból a szempontból, hogy az Egyezmény be tudja-e tölteni egyfajta tényleges *lingua franca* szerepét, hiszen ehhez nem csupán az szükséges, hogy az Egyezmény szabályai egységes tartalommal érvényesüljenek a részes országok rendes és választott bíróságai előtt, hanem az egyezményes szabályok sikerességének alapvető fokmérője, hogy azokat más instrumentumok vonzónak találják: így válhat ugyanis tágabb értelemben is valóságos közös kereskedelmi nyelvvé, illetve lehet ennek előmozdítója. A tanulmány jól érzékelteti ezt a ket-

1. Az I. címből az látszik kirajzolódnia, hogy az Egyezmény – függetlenül attól, hogy több mint 20 évvel a megalkotása után is gyakran kerül kizárásra a felek által, illetve általában kevéssé ismert – *jelentős hatást* volt képes gyakorolni mind a nemzeti kodifikációs folyamatokra, mind a regionális vagy nemzetközi jogegységesítésekre. Az előbbiek tekintetében nem csak a csendes-óceáni Tokelau-szigetek szélsőséges megoldása állhat példaként, ahol gyakorlatilag az Egyezmény átvétele teremtette meg a függetlenné vált állam nemzeti adásvételi szabályozását, hanem mindenekelőtt azok az esetek figyelemreméltóak, amikor az Egyezmény egyes rendelkezései kifinomult kötelmi jogi hagyományokkal rendelkező jogrendszerek számára szolgáltak modellként vagy gyakoroltak hatást. Ez történt a *skandináv* országok adásvételi törvényeinek 20. század végi felülvizsgálata során vagy a német kötelmi jog 2002-es reformja alkalmával. Ebben a vonatkozásban a legfrissebb megreformált, új kódex, amelyekre inspirálón hatottak az Egyezmény egyes szabályai, az *új Ptk*.

A szerző az új Ptk-ra gyakorolt konkrét hatásokra, illetve az új Ptk rendelkezései és az Egyezmény előírásai közötti eltérésekre később, az egyes testületi véleményekkel egyenként foglalkozó III. cím valamennyi alfejezete esetében külön-külön kitér, ami elvitathatatlanul értékes erénye a könyvnek. A regionális, nemzetközi jogegységesítés tekintetében a könyv jól szemlélteti, hogy az Egyezménynek meghatározó hatása volt az egyes nemzetközi megállapodásokra, illetve modelltörvényekre

* Szabó Sarolta: *A Bécsi Egyezmény, mint nemzetközi lingua franca*. Pázmány Press. Budapest, 2014. 340.

1 Sándor Tamás–Vékás Lajos: *Nemzetközi Adásvétel*. Budapest, HVG-Orac, 2005.

mind az UNIDROIT egyes egyezményei, mind az európai jogegységesítés vonatkozásában, de még az afrikai szerződési jog harmonizációja esetében is. Ennek a résznek a fókuszában ugyanakkor napjaink legmerészebb, ámde hányatatott sorsú uniós jogalkotási kezdeményezésének, a *közös európai adásvételi jogi rendelet (CESL) tervezetnek*² és az Egyezménynek a viszonya áll. A szerző jó érzékkel koncentrált erre az instrumentumra, hiszen amennyiben a CESL közvetlenül alkalmazandó jogforrássá válik a tagállamokban – annak opcionálisan választható jellege ellenére – feltehetően az egyik legnagyobb gyakorlati hatású jogegységesítő instrumentum lesz. Ezért különösen érdekes a kereskedelmi *lingua franca* kialakulása szempontjából, hogy az Egyezmény egyes rendelkezései miként hatottak rá, illetve, hogy nem lenne-e alkalmasabb szabályozó a CESL helyett az Egyezmény a kereskedők közötti (úgynevezett B2B) szerződések tekintetében. Ugyan a CESL alapvetően a vállalkozások és fogyasztók közötti jogügyletekre (B2C) terjedne ki, de vállalkozások közötti adásvételi szerződések is a hatálya alá tartozhatnának, amennyiben az egyik vállalkozás kis vagy közép-vállalkozásnak minősül (tehát gyengébb pozícióban van) és ez utóbbi vonatkozásban mintegy konkurens az Egyezménynek. Méltán szentel tehát a szerző jónéhány oldalt annak a dilemmának, hogy van-e értelme a CESL által mintegy *megkettőzni* az egységes adásvételi szabályokat akkor, amikor az Unió 28 tagállama közül 25 részese az Egyezménynek is. Körbejárja továbbá azt a kérdést, hogy miként tud majd a két szabályozó-rendszer együttesen működni, milyen egyezőségek, különbségek mutathatók ki a tárgyi hatály, illetve az anyagi szabályok között általában és mennyire lesz valóban vonzó vállalkozások szá-

mára a CESL szabályrendszerébe való „beleszerződés” és egyúttal az Egyezmény alkalmazásának kizárása. A fejezet jól láttatja, hogy a CESL okosan merített az Egyezmény rendelkezéseiből: sok esetben követte azokat, de mintegy tanult az Egyezményt övező értelmezési dilemmákból is és a tág értelmű előírásokat igyekezett egyértelműsíteni. Így került el például a CESL az áru megvizsgálásának kezdeti időpontja tekintetében az „ésszerű idő” fogalmának alkalmazását. Ezen felül a CESL egyértelmű előnyeként azonosítja a szerző, hogy kiterjed számos olyan az adásvételi szerződéshez kapcsolódó kérdésre, melyeket az Egyezmény egyáltalán nem rendez és amelyek ennek vonatkozásában „külső joghézagként” jelentkeznek, mint a szerződéskötés előtti tájékoztatási kötelezettség, akarathibák, elévülés. Mindazonáltal a fejezet Összegzése helyesen mutat rá, hogy a hasonlóságok ellenére a CESL teljes rendszerét áthatja annak hatása, hogy *alapvető célja a gyengébb fél* (a fogyasztók, illetve a kkv-k) *védelme*, míg az *Egyezmény* a nemzetközi adásvételi szabályozás minél *kiegyensúlyozottabb* voltán alapul.

2. Az Egyezmény előírásai csak akkor tudnak valós modellként szolgálni bármilyen szabályozás számára, ha azok tartalma egyértelmű vagy legalábbis *egységes értelmezést* nyer. Ezzel a dilemmával foglalkozik a *II. és III. cím*, melyek egyúttal a könyv gerincét adják. Ahogyan az I. cím záró sorai felvezetik a követő fejezeteket: alapvető kérdés, hogy az Egyezmény olyan „nyílt szövedékű fogalmai”, mint az „alapvető szerződésszegés” vagy az „ésszerűség” a jogegységesítést elősegítő tényezők vagy a jogbiztonság ellenében hatnak. Akárhogyan is, legalább a kulcskonceptiók egységes értelmezése nélkül semmiképpen nem beszélhetünk

egységes kereskedelmi jogi nyelvről. Különösen érzékeny ez a kérdés olyan egyezmények, nemzetközi instrumentumok esetében, mint amilyen az Egyezmény is, melyek nem rendelkeznek egyfajta, az értelmezési kételyeket kötelező jelleggel eloszlató „szuperbíróssággal”. Ilyenkor önkénytelenül megnő a *homeward trend*, vagyis a hazafele törekvés, az autonóm egyezményes fogalmaknak a nemzeti jog fényében történő értelmezése. Az Egyezmény nemzetközi jellegének figyelembe vétele, csakúgy, mint az egységes értelmezés irányába fordulás a nemzeti jogalkalmazói fórumokon általában háttérbe szorul, függetlenül attól, hogy az utóbbi években egyre több, elsősorban európai ország bírósága igyekszik hivatkozni az Egyezmény egyes rendelkezéseit értelmező külföldi ítéletekre. Kiugró, pozitív példaként említi a mű a kis olasz bíróságot, a *Tribunale di Vigevano*-t, amely ítéletében negyvennégy, az Egyezményt alkalmazó külföldi döntésre hivatkozott. Ez azonban továbbra is rendkívül ritka. Az UNCITRAL ugyan sokat tesz az egyes nemzeti ítéletek elektronikus úton való elérhetővé tételével az egységes értelmezés irányába, a nyelvi-megértési korlátok továbbra is fennmaradnak.

Nyilvánvaló ugyanakkor, hogy pusztán a külföldi ítéletekre való hivatkozás, támaszkodás nem feltétlenül hat az egységesség hiányába, hiszen nem biztos, hogy a már rendelkezésre álló joggyakorlat valóban „helyes” értelmezése az Egyezménynek. Ahogyan a szerző fogalmaz: „Valójában az egységes alkalmazás kritériuma annak kötelezettségét jelenti, hogy a fórum megvizsgálja, léteznek-e releváns jogesetek, és ha igen, akkor azokra figyelemmel legyen jogi álláspontja kialakításánál, a döntésénél.” Ez azonban nem jelenti azt, hogy követnie kellene ezeket a döntéseket.

2 Javaslat – Az Európai Parlament és a Tanács rendelete a közös európai adásvételi jogról, COM (2011) 635 végleges.

Ebben a környezetben és az uniformizáció iránti igénytől vezérelve jött létre 2001-ben tisztán magánkezdeményezésre az Egyezmény *Tanácsadó Testülete*, ahogyan a szerző szellemesen fogalmaz, mint az uniformizálódó jogi kultúra felépítésének egyik legújabb „kőművese.” A Testület feladatának azt tekinti, hogy elősegítse az Egyezmény egységes értelmezését és alkalmazását azáltal, hogy választ ad a gyakran felmerülő, megoldatlan értelmezési problémákra. A Testület a kézirat lezárásának pillanatáig kilenc véleményt bocsátott ki, melyek száma a jelen recenzió megírásának idején már *tizennégyre* emelkedett. A könyv III. címében mintegy *életre kelti* ezeket a tanácsadó testületi véleményeket és közel 180 oldalon keresztül valójában ezeknek a véleményeknek, a véleményekkel érintett rendelkezések részletes, értő kommentárjává válik, megvilágítva a rendelkezések eredetét, az azokat övező értelmezési dilemmákat mind a joggyakorlat, mind a jogtudomány oldaláról, valamint a Testület által követett irányvonal okait. A követhetőség érdekében a könyv függelékeként megtalálhatjuk a vélemények magyar nyelvű fordításait, ami nem pusztán technikai segítség, hanem komoly tartalmi is, hiszen ezeknek a véleményeknek eddig nem volt elérhető magyar nyelvű fordítása, ami értelemszerűen nehezítette a jogalkalmazás számára való tényleges hozzáférést.

A Testület véleményei egyebekben azért is figyelemreméltóak, mert azok célja felvállaltan nem csak a nemzeti bíróságok orientálása, hanem más nemzetközi jogegységesítő törekvéseké is, így egyes véleményeket (például az áru megkifogásolásának idejére és tartalmára vonatkozó véleményt) a Testület kifejezetten az Európai Polgári Törvénykönyv Munkacsoportnak, illetve az Utrechti Adásvételi Munkacsoportnak is címezte.

A könyv a véleményeket az Egyezmény logikája mentén, *cikkrei rendjében* és nem kronológiai ala-

pon rendezi sorba. Elsőként az Egyezmény tárgyi hatályát meghatározó, az adásvételi és a tevékenység végzésére irányuló szerződések elhatárolását megkísérítő 3. cikkre vonatkozó, 4. sz. véleményt járja körbe. Az első elemzett vélemény bemutatásakor rögtön a nemzetközi szerződések egyik alapdilemmájával, az eltérő hiteles nyelvi változatokból következő értelmezési problémával szembesülhetünk. A 3. cikk (1) bekezdése az Egyezmény alkalmazási körét vonja meg olyan esetben, amikor az előállításhoz szükséges anyagokat ugyan a megrendelő szolgáltatja, de az nem képezi az előállításához vagy gyártáshoz szükséges anyagok „lényeges részét”. A véleményt elemző fejezet jól érzékelteti, és nemzeti ítéletekkel illusztrálja a francia *essentielle* és az angol *substantive* kifejezés közötti eltérés összeegyeztetésének nehézségét és a Testület kompromisszumos döntését, amelyik elsősorban a *szolgáltatott anyag számszerűsített gazdasági értékét* nézi, és csak annak alkalmazhatatlansága esetén vizsgálja, hogy az alapvető jellegű-e minősége vagy rendeltetése szerint, ami a francia szövegváltozatból következne és amit a francia fórumok a testületi véleményig követtek is.

Ezt követően mutatja be a könyv az egyes nemzeti jogokban használatos sajátos *értelmezési és bizonyítási elveknek* (*parol evidence, plain meaning rule, merger clause*) az Egyezmény értelmezése során való alkalmazhatóságával foglalkozó 3. sz. véleményt. Sorban a 3. fejezet a 2. véleménnyel érintett 38. és 39. cikkekkel foglalkozik, melyek tárgya a megvizsgálási kötelezettség és az áru megkifogásolási szabályai. A gyakorlatban talán ezen cikkek esetében a leginkább tetten érhető a nemzeti jogalkalmazás különbözősége, hiszen, ahogyan a szerző is fogalmaz, a cikkekkel járó következmények miatt talán ezek az Egyezmény leggyakrabban felhívott, „legnépszerűbb” rendelkezései. Itt jelenik meg a megkifogásolási határidő vonatkozásában „ésszerű idő” fogalmának szerte-

ágazó értelmezése kezdve a merev osztrák megközelítéstől a német jogalkalmazás által kialakított „nagyvonalú” egy hónapon át, a rendkívül megengedő, akár több éves időszakot is toleráló amerikai megközelítésig.

Szorosan az előző kérdéskörhöz kapcsolódik, mintegy annak velejárójaként, a *vevő elállási joga* az áru vagy az okmányok fogyatékosága esetén, ami az 5. sz. véleménynek volt tárgya, és amit a 4. fejezet ért. Ez a fejezet különösen fontos, hiszen ebben az összefüggésben jelenik meg az Egyezmény egyik *kulcsfogalma*, az „*alapvető szerződés-szegés*”, amely mind koncepcionális befogadhatóság, mind pedig a tényleges értelmezés tekintetében kihívást jelentett az egyes részes országok számára és az angolszász jogokban alkalmazott „tökéletes teljesítés követelésének” elvével való összeférhetetlensége feltehetően hozzájárult az Egyesült Királyságnak az Egyezménytől való távolmaradásához. Az elállás jogával kapcsolatos esetjog – ahogy a tanulmányban citált magyar bírósági döntés is – azt szemlélteti, hogy ezen a területen kifejezett nehézséget okozott, okoz az egyezményes és a hazai rezsimek együttélése, illetve ezek elhatárolása, konkrét ügyekben való leválasztása egymásról.

A könyv következő két fejezete egy, az utóbbi időben előtérbe került kérdéssel, a *kártérítés mértékének* kiszámításával foglalkozó véleményt és az azzal kapcsolatos dilemmákat, majd a kártérítési felelősség alóli mentesülés lehetőségeit elemzi, melyekkel a Testület a 8. sz. és 7. sz. véleményeiben foglalkozott. Ezek a kérdések azért is különösen érdekesek, mivel alkalmazásuk során előtérbe kerülnek a nemzeti jogok kapcsolódó eljárási vagy anyagi szabályai, így a kár bizonyítására vonatkozó előírások, a bizonyítottság mértékével szembeni különböző elvárások vagy a kárfelelősség alóli mentesülés esetében követett eltérő kontinentális, illetve common law jogi megközelítés, melyek a jelentős különböző-

ségek okán adott esetben leront-hatják az Egyezmény egységes alkalmazását.

Nagy mértékben segíti az *áttekinthetőséget*, hogy ahol lehet, valamennyi fejezet ugyanabban a struktúrában épül fel. A vélemény-nyel érintett kérdés azonosítását követően ismertetésre kerülnek a nemzeti jogok megoldásai, az érintett cikkek története, az azokra vonatkozó joggyakorlat, a felmerült értelmezési dilemmák, a jogtudomány álláspontja(i), a vélemény mögött meghúzódó döntések. A szerző nem csak a testületi véleményekben hivatkozott ügyeket ismerteti, hanem kitér az újabb joggyakorlat bemutatására is, ami különös hozzáadott értékkel bír még a véleményekhez csatolt angol nyelvű esetenylvántartáshoz képest is. Végül minden esetben, ahol ez relevanciával bír, bemutatásra kerülnek a magyarországi rendes és választott-bírói döntések, illetve az érintett rendelkezés hatása a régi, valamint az új Ptk-ra. A szerző a legtöbb vizsgált kérdés tekintetében hangot ad saját véleményének, adott esetben a testületi véle-

mény konkrét értelmezésével kapcsolatban is.

3. A könyv *másik*, jól elhatárolható tartalmi egysége, az *Európai Bíróság ítéleteinek közvetett hatása az Egyezményre*, ami a IV. címben jelenik meg. Első látásra talán furcsának tűnhet, hogy hogyan hatnak az Európai Bíróságnak a joghatósági rendeletek értelmezésére vonatkozó ítéletei az Egyezményre, de a szerző már a cím felvezető szövegében utal rá, hogy a joghatósági és alkalmazandó anyagi jogi szabályokat nem lehet élesen elválasztani egymástól, azok bizonyos *kölcsönhatásban* állnak. Ez a kölcsönhatás történetesen a „teljesítés helye” szerinti párhuzamos joghatósági ok és az Egyezménynek a teljesítés helyét definiáló rendelkezései között jött létre. A fejezet jól láttatja az uniós jog változásának, fejlődésének irányát ezen a területen: míg a Brüsszeli Egyezmény idején az Európai Bíróság által kialakított *Tessili*-szabály értelmében a teljesítés helye szerinti fórumot a nemzetközi magánjog által kijelölt anyagi jogi szabály alapján kellett megítélni, ami adott esetben

az Egyezmény volt, addig a Brüsszel I rendelet már fő szabályként inkább definiálta a teljesítés helyét. Ettől kezdve az értelmezési dilemmák egy másik szintre, tisztán az uniós jog szintjére tevődtek át és az értelmezési kihívást jelentő fogalom immár a „szállítási hely” lett. Uniós szinten azonban a jelentéstartalmak könnyebben tudnak egységesülni, hiszen az EU rendelkezik értelmezési monopóliummal bíró „szuperbíróssággal”, amelynek – az erre vonatkozó nemzeti bíró kezdeményezés esetén – van lehetősége a fogalom kötelező erejű értelmezésére. Ez történt a „szállítási hely” fogalmával is a kezdeti széttartó jogalkalmazás után.

Összességében elmondható, hogy Szabó Sarolta munkája értékes olvasmány nem csak az értő, de a téma iránt érdeklődő jogászok számára is, a jogalkalmazók általi használata pedig nyilvánvalóan tovább segítheti a Tanácsadó Testület küldetése mögött meghúzódó elsődleges célkitűzést, az egységes, egységesülő jogalkalmazást és végső soron a nemzetközi adásvételi *lingua franca* tényleges kialakulását.